

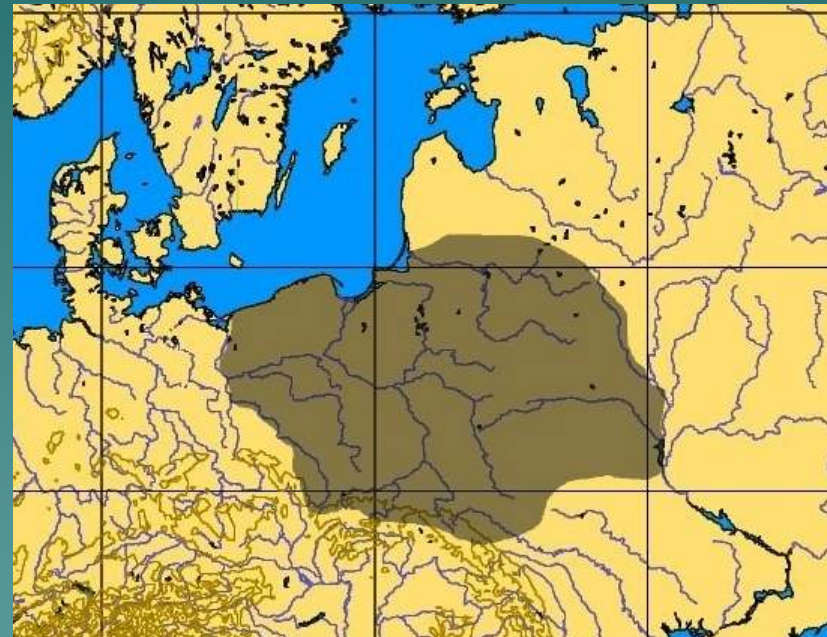
Białe plamy w przeszłości Puszczy Knyszyńskiej a perspektywy badawcze

Radosław Dobrowolski

Problem schyłkowego paleolitu

Ostatnie zlodowacenie z grupy plejstoceńskich trwało od ok. 11,5 do 11,5 tys. lat. Grubość lodowca w niektórych miejscach sięgała 2 tys. m.

Pierwsi ludzie pojawili się na obszarze Puszczy Knyszyńskiej ok. 10 tys. lat przed Chrystusem. Byli to łowcy, zakładający tymczasowe obozowiska. Zajmowali się polowaniem na renifery.

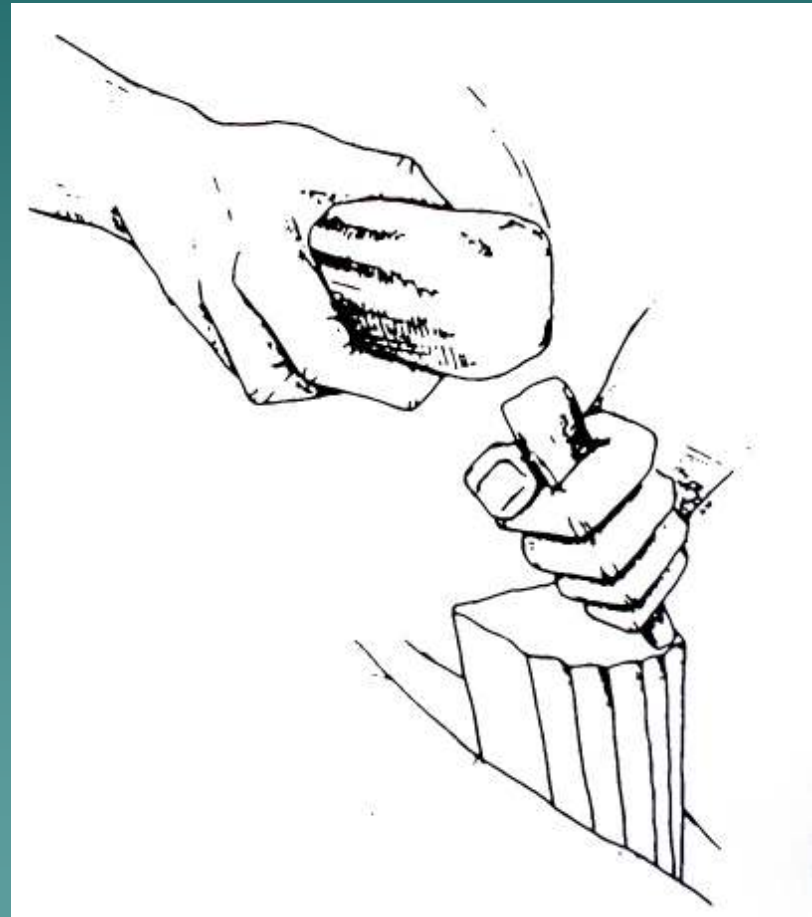
Paleolit

- problem kultury świderskiej

Zaledwie kilka
schyłkowopaleolitycznych
narzędzi krzemiennych
zlokalizowano na
stanowiskach
archeologicznych w
Nowodworcach, Radulinie,
Surażkowie a ostatnio
w Supraślu-Dębowiku.

Stanowiska te należą do
rzadkości.

Łowcy reniferów głównie
penetrowali doliny Narwi
i Bugu i tam też jest najwięcej
stanowisk tej jednostki
kulturowej.

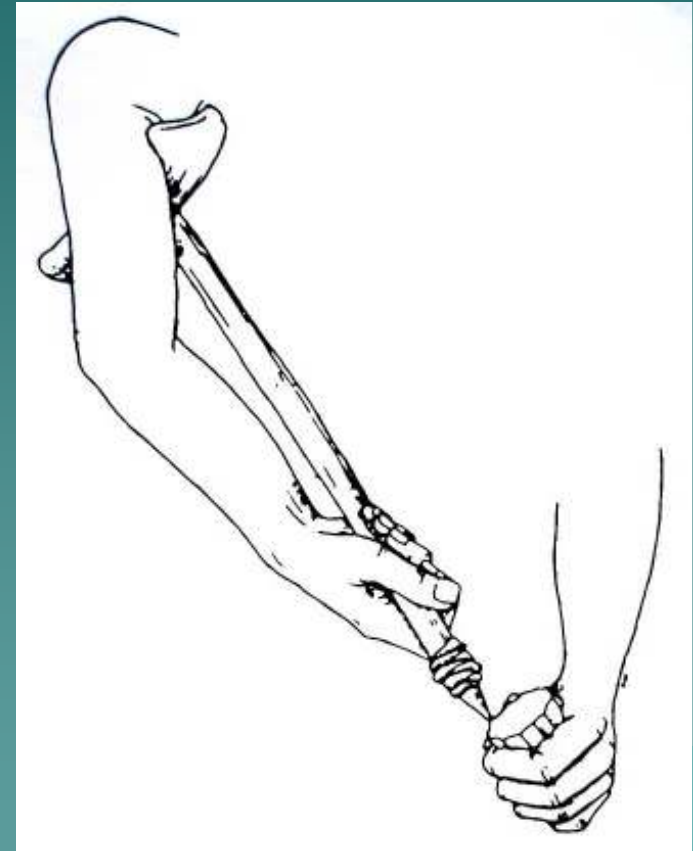
Mezolit - problem kultury kundajskiej

Na obszarze Puszczy Knyszyńskiej na stanowisku Supraśl-Dębiowik odkryto zabytki pozostałe po działalności ludności z tzw. kultury kundajskiej.

Jest to jedno z nielicznych w Polsce i najbardziej wysunięte na południe stanowisko tej kultury.

Zespół zjawisk utożsamianych z omawianą kulturą obejmował swym zasięgiem obszary dzisiejszych krajów bałtyckich (np. stanowisko Kunda-Lammasmägi w Estonii), a jedynie pojedyncze stanowiska dokumentujemy w północno-wschodniej Polsce (m.in stan. w Tłokowie koło Ełku).

Chronologię kultury kundajskiej można określać na ok. 8 do ok. 5,3 tys. lat p.n.e.

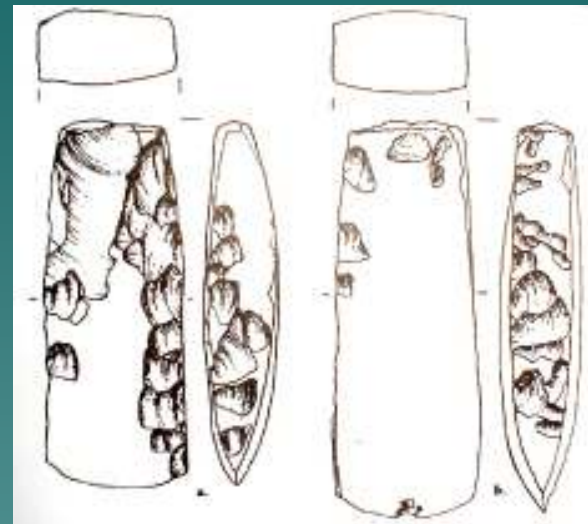

Neolit – wzniecacze pożarów, a kultura pucharów lejkowatych

Kultura pucharów lejkowatych (KPL) jest jednym z głównych przedstawicieli „świata” neolitycznych rolników Niżu Europy Środkowej. Jej rozwój można datować na okres w Europie między 3900 - 2300 p.n.e.

Diagramy palinologiczne torfowisk Puszczy Knyszyńskiej sporządzone przez dr Mirosławę Kupryjanowicz z UwB ujawniają w okresie neolitu (5,2-1,9 tys. p.n.e.), obecność węgielków drzewnych – świadectw pożarów lasów.

Węgielki mogą świadczyć o działalności człowieka, a w szczególności o stosowaniu żarowej metody odlesiania terenu, co było cechą charakterystyczną gospodarki KPL.

Siekierka
KPL z
Pieszczenik
koło
Królowego
Mostu

Jeżeli ta hipoteza znajdzie potwierdzenie w materiale archeologicznym (znane są tylko dwa zarejestrowane stanowiska KPL z terenu Puszczy Knyszyńskiej), będzie wiadomo, że pierwszymi „rolnikami” Puszczy Knyszyńskiej byli przedstawiciele KPL.

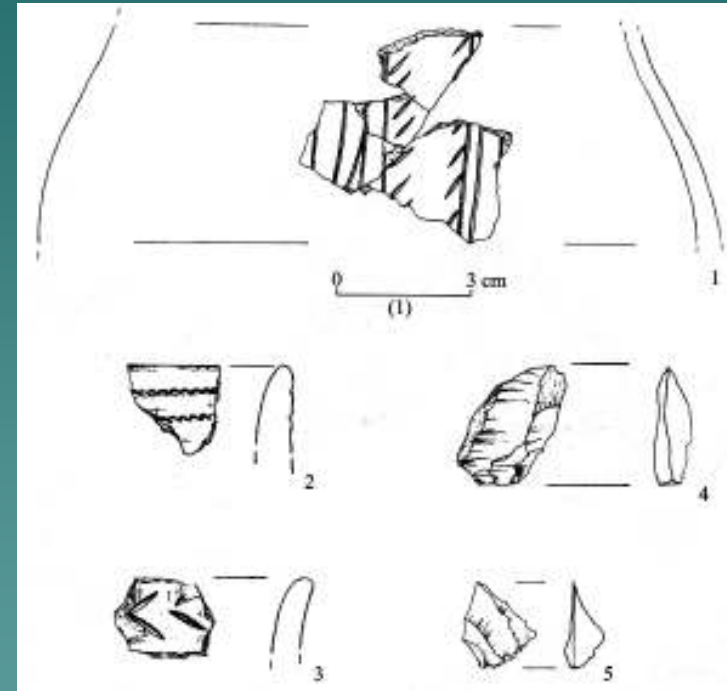
Eneolit – kultura ceramiki sznurowej

Niezwykle ważne jest zlokalizowanie pod Supraślem (Dębówik), osady tzw. kultury ceramiki sznurowej (KCSz).

Prowadzone w 2004 r. badania udowodniły, że fragmenty naczyń KCSz ze stanowiska Supraśl-Dębówik należą do najwcześniejszych etapów rozwoju tej kultury. Świadczy o tym technologia wyrobu naczyń oraz fragment amfory nawiązującej do najstarszych naczyń kręgu „sznurowego”

Kultura ceramiki sznurowej

datowana jest na III tysiąclecie p.n.e. Jej przedstawiciele zajmowali się głównie hodowlą, uzupełnianą zapewne zbieractwem i łowiectwem.

Rekonstrukcja naczynia KCSz z Dębówika k. Supraśla (wg. Wawrusiewicz 2008)

Wczesna i środkowa epoka brązu

1800- 1000 l. p.n.e.

Diagramy pyłkowe ujawniają istnienie bylin towarzyszących osadom ludzkim i pastwiskom:
pokrzywy zwyczajnej,
rdestu ptasiego - rosnącego na tzw. wydepczyskach oraz roślin pastwiskowych:
szczawiu polnego i *babki lancetowatej*.

W tym okresie Puszczę Knyszyńską zasiedlały ludy tworzące tzw. kulturę trzcieniecką (KT)

Obok: zabytki ze stanowiska W Zasadach gm. Gródek

W osadach torfu przypadających na ten okres nie stwierdzono jeszcze pyłków zbóż. Możliwe więc, że ludność Puszczy Knyszyńskiej zajmowała się wówczas głównie hodowlą uzupełnianą przez łowiectwo, zbieractwo i rybołówstwo

Środkowa i późna epoka brązu

1300- 700 l. p.n.e. Kopalnie krzemienia

Z tego okresu dziejów Puszczy Knyszyńskiej znane są kopalnie krzemienia

k. Rybnik, odkryte przez leśniczego p.Romana Pruskiego.

Datowanie za pomocą 14 C wykazało rok 3215 +/-35 BP

W latach 90. przebadano szyby jamowe o śr. rozm. 4x6 m.

Bogactwo inwentarza krzemieniowego znad Supraśli, Sokołdy i Płoski każe szukać podobnych obiektów w środkowej części Puszczy Knyszyńskiej.

Schyłek brązu - początek epoki żelaza 900- 600 p.n.e.

Analizy palinologiczne ujawniają po raz pierwszy istnienie w Puszczy Knyszyńskiej pyłków pszenicy, jęczmienia i owsa.

W tym okresie obszary te zasiedlała ludność tzw. kultury łużyckiej, pozostałości której spotykamy na stanowiskach w Nowodworcach, Studziankach, Supraślu, Supraślu-Dębowiku, Trampie oraz w Zasadach.

Materiał archeologiczny oraz obecność pyłków każą przypuszczać, że przedstawiciele kultury łużyckiej na szeroką skalę zajmowali się uprawą roli.

Kopia siekierki z brązu
znalezionej przed kilkoma
laty w Supraślu

Epoka żelaza – okres wpływów rzymskich

200 p.n.e. – 375 n.e.

Biogramy pyłkowe stwierdzają obecność pyłków *konopii siewnej*, *gryki*, *żyta zwyczajnego* oraz współwystępującego ze zbożem *chabra bławatka*.

Dane palinologiczne zaprzeczają tezie lansowanej przez niektórych historyków i archeologów o tzw. pustce osadniczej na obszarze Puszczy Knyszyńskiej.

Skoro mieszkańcy Puszczy zajmowali się uprawą żyta i konopii, to ich pobyt na tym obszarze miał charakter pobytu stałego, ewentualnie sezonowego.

Określenie skali osadnictwa w tym okresie dziejów będzie możliwe dzięki prowadzeniu dalszych badań archeologicznych, zwłaszcza na obiecującym stanowisku Supraśl-Dębowik.

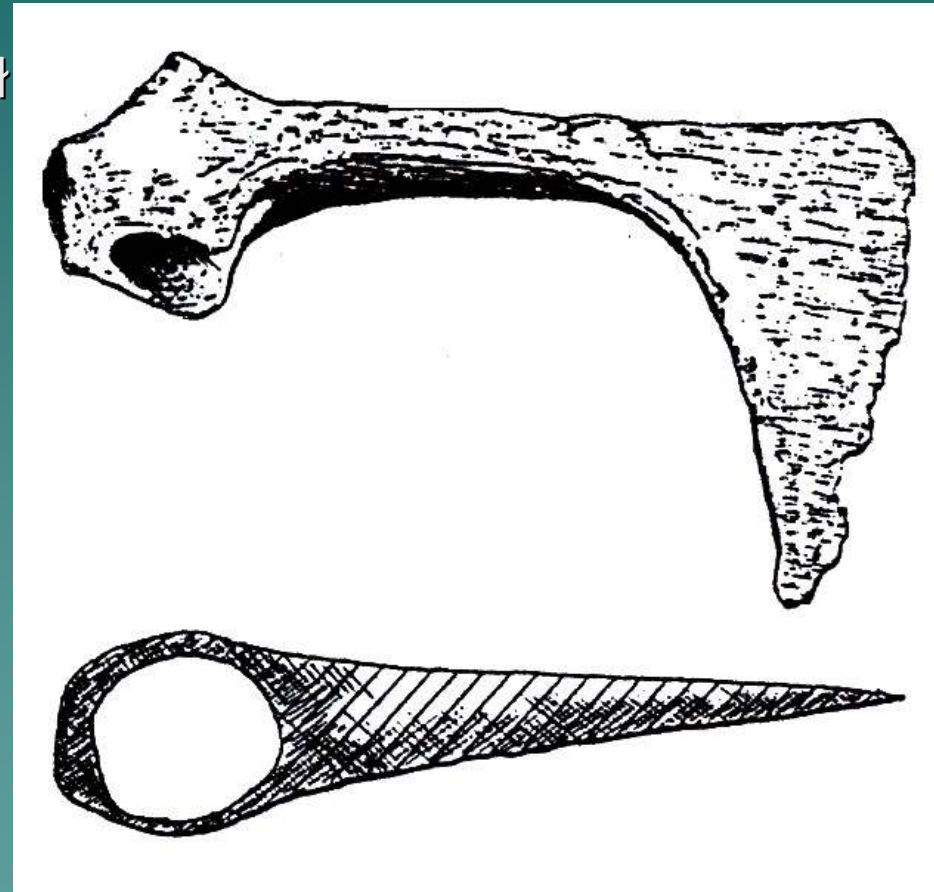

Fibule i ich fragmenty znajdowane w Supraslu

Wczesne średniowiecze V-XI w. - problem tzw. *pustki osadniczej*

W warstwach osadowych z tego okresu, torf przechował pyłki zbóż. Dane te zaprzeczają istnieniu tzw. *pustki osadniczej*.

Potwierdzeniem osadnictwa są zabytki kultury materialnej, m. in. obosieczny miecz spod Zauk (IX-X w.), a także grodzisko spod Sokółki k. wsi Trzcianka, datowane na przełom X/XI w.

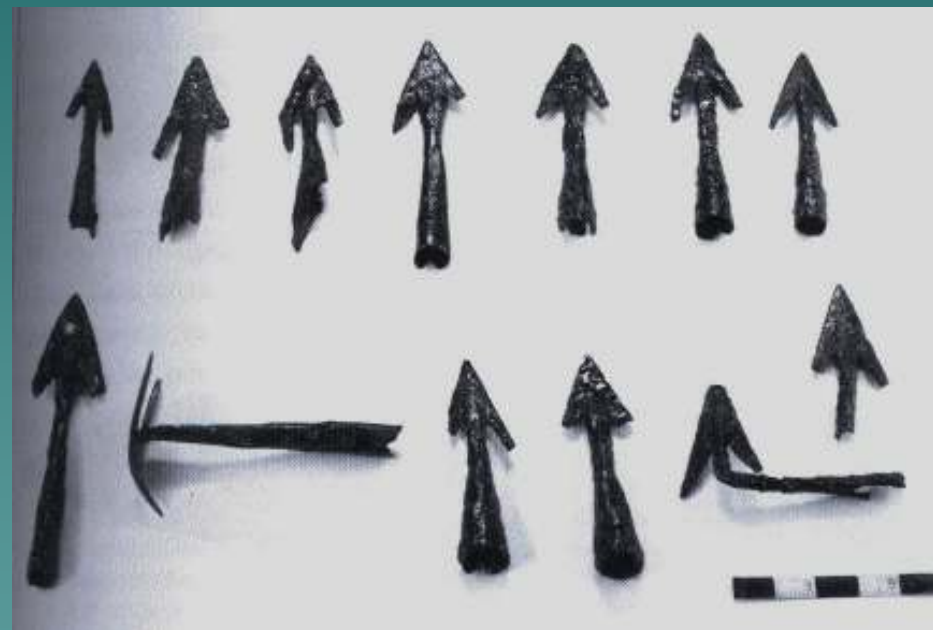

Siekierka żelazna znaleziona w Supraślu, datowana na XI/XII w.

Wczesne średniowiecze V-XI w. - problem tzw. *pustki osadniczej*, (grodzisko w Trzciance z XI w.)

Zdaniem archeologów, ceramika znaleziona podczas wykopalisk na grodzisku pod Trzcianką k. Sokółki może świadczyć o jego mazowieckim pochodzeniu.

Upadek grodziska może być związany z wyprawami Jarosława Mądrego na władcę Mazowsza Mieciaława (1038-1047r.).

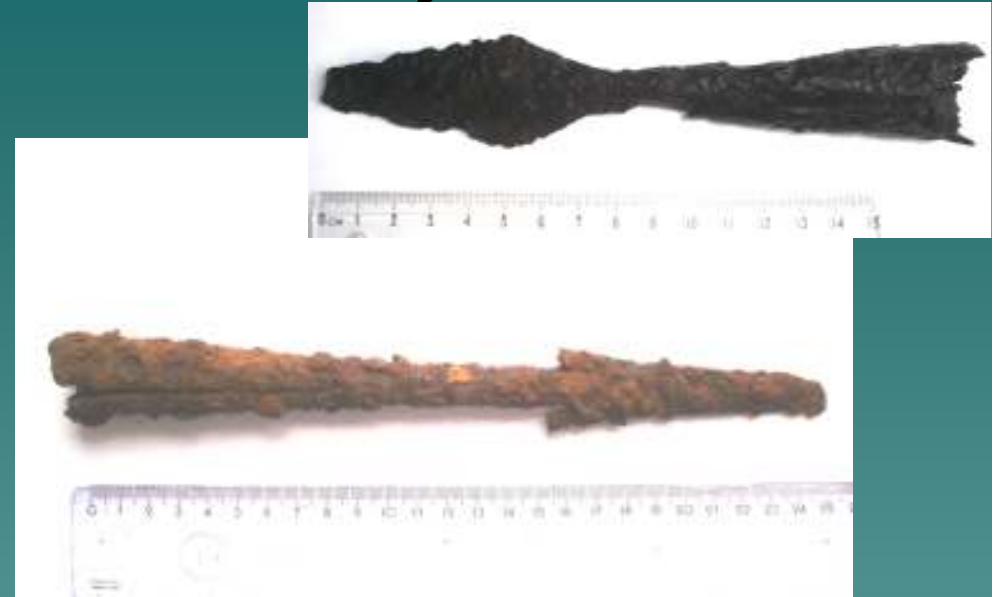

Groty strzał z grodziska pod Trzcianką (wg Stankiewicz ...), będącego największą zagadką Puszczy Knyszyńskiej...

Jaćwingowie (XI-XIII w.), a problem tzw. *pustki osadniczej*

Kres władztwa
jaćwieskiego nastąpił
w 1283 r. Leszek
Czarny pokonał
wówczas ostatniego
księcia jaćwieskiego
Skomandusa.

75 lat po bitwie,
w 1358 r. Puszcę
Knyszyńską
podzielono między
Mazowsze
i Litwę.

Po Jaćwingach pozostały zabytki
kultury materialnej oraz nazwy
własne. Tylko na obszarze gm. Supraśl
prof.M. Jurkowski wydzielił 10 nazw
mających bałtyjski rdzeń językowy.

Rywalizacja Mazowszan, Krzyżaków i Litwinów o tereny między Narwią a Niemnem w XIV w.

W latach 1382-1398
omawiany obszar stał się
przyczółkiem ekspansji
Zakonu NMP.

Z 1396 r. znany jest meldunek
wywiadowców krzyżackich z
recznej wyprawy do
Grodna: Narwią, Supraślą,
Orlicą i Świsłoczą.

Na granicy z Zakonem Litwini
wybudowali grodzisko
(obecnie koło wsi Niemczyn
gm. Czarna Białostocka).

Na mocy *traktatu salińskiego*
(1398 r.), Krzyżacy zrzekli się z
pojaćwieskich obszarów Puszczy
Knyszyńskiej na rzecz Litwy.

Archeologia w połączeniu z palinologią oraz innymi dyscyplinami nauki, rzucają nowe światło na najmroczniejsze okresy dziejów Puszczy Knyszyńskiej. Wiedza o jej pradziejach winna być stale pogłębianą, popularyzowaną i wykorzystywana do szerokiej promocji miejsc związanych z najdawniejszym osadnictwem tego obszaru Polski.

LITERATURA naukowa

Adam Wawrusiewicz, *Wyniki badań wykopaliskowych na stanowisku 3 w Supraślu, woj. Podlaskie*, „Podlaskie zeszyty archeologiczne” 2008, nr. 4, ss.5-42.

Marek Zalewski, *Archeologia. Najdawniejsze dzieje Puszczy Knyszyńskiej*, Warszawa-Białystok 2007.

Mirosława Kupryjanowicz, Danuta Drzymulska, *Torfowiska Puszczy Knyszyńskiej – nieocenione archiwum wiedzy o jej przeszłości*, [w:] *Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej w systemie ochrony przyrody i edukacji środowiskowej*, A.Górniak, B.Poskrobko (red.), Supraśl 2008, ss.48-55.

Mirosława Kupryjanowicz, *Zmiany roślinności Puszczy Knyszyńskiej w czasie ostatnich około 130 000 lat*, [w:] *Puszcza Knyszyńska Monografia Przyrodnicza*, A.Czerwiński (red.), Supraśl 1995, ss.83-97.

Sławomir Sałaciński, Marek Zalewski, *Najstarsze ślady osadnictwa w Puszczy Knyszyńskiej*, [w:] *Puszcza Knyszyńska Monografia Przyrodnicza*, A.Czerwiński (red.), Supraśl 1995, ss.335-348.

Radosław Dobrowolski, *Uroczysko piękne, spokojne i pożyteczne – Supraśl dawniej i dziś*, „Białostocki Magazyn Historyczny Gryfita” 1998, nr 17/18, ss.67-72.